

Михайлина Шумка, Алла Жук

СУТЬ ТА ЗНАЧИМІСТЬ ГРОШЕЙ У ПРАЦЯХ МИХАЙЛА ІВАНОВИЧА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

У статті розкривається суть теорії паперових грошей, яка, на думку Туган-Барановського, стала найтруднішою та найважливішою проблемою в економічній науці.

Ключові слова: *паперові гроші.*

Ім'я видатного вченого економіста Михайла Івановича Туган-Барановського занесено до галереї славетних вчених, економістів світової слави. В історії світової економічної думки постать видатного науковця та його доробок вважається невід'ємною складовою поступу історії до сучасних досягнень в галузі економічних знань.

М. Туган-Барановський народився на Україні на той час (1865 р.) у Харківській губернії. У гімназійні роки він з великим задоволенням вивчав праці представника німецької класичної філософії Іммануїла Канта, а окрім того у сферу його інтересів потрапляють проблеми соціології, права, політичної економії. В цей час М. Туган-Барановський високо оцінює застосований Марксом абстрактно-дедуктивний метод дослідження для вивчення економічних явищ. Пізніше у 1895 році, перебуваючи на посаді приват-доцента у Петербурзькому університеті, вчений продовжує активну наукову роботу в галузі дослідження капіталізму та російського капіталізму зокрема. Проте вже в 90-х роках ХІХ століття від колишнього захоплення вченням Маркса М. Туган-Барановський переходить до критичної оцінки марксистської теорії "...марксизм, якщо зійде зі сцени, то лише для того, щоб увійти до складу нових вчень, які використовують невмиряючі елементи марксизму, щоб, нарешті, розв'язати великі проблеми нашого часу, які не вирішено ХІХ століттям, що закінчилося, і залишило у спадщину століття, яке починається" [1, с. 59].

Соціально-економічні погляди вченого відбиваються у курсі лекцій з політичної економії. В центрі уваги у Михайла Івановича завжди були найактуальніші теоретичні й методологічні проблеми економіки та питання філософського обґрунтування її змісту й завдань, місця в системі суспільних наук.

У процесі осмислення значимості постаті М. Туган-Барановського як мислителя, гро-

мадського діяча, вченого для нас особливою цінністю є його праця "Паперові гроші і метал" (1917 р.) У ній вчений втілює свої практичні здобутки, перебуваючи на посаді генерального секретаря фінансів уряду УНР. М. Туган-Барановський розробив модель монетраної системи, котра передбачала за умов відсутності золотого запасу заміну золотих грошей паперовими та забезпечення національної грошової одиниці так званим "стратегічним товаром" – українським цукром [2, с. 372].

М. Туган-Барановський передбачив, що теорія грошей стане однією із найтрудніших проблем в економічній науці. "Не треба бути пророком, щоб із повним переконанням передбачити, що найближчим часом економічна література всього світу поповниться працями, присвяченими грошовим питанням, і що це питання стане в центрі громадської уваги" [3, с. 284].

Ще в ХVІІ столітті англійський філософ Дж. Локк зауважив, що гроші – це найдовговічніша річ, яка може зберігатися у людини, і не нищитися, і яку люди приймають за взаємною згодою в обмін на дійсно корисний, але недовговічний засіб існування. Те ж саме стверджував і М. Туган-Барановський: "...особливістю грошей є те, що всі з охотою їх приймають; ...продати товар важко, але за гроші легко купити все, чого заманеться, бо гроші бере кождий з охотою" [4, с. 122].

Гроші появилися водночас із породженою потребою обміну. Але не всі товари були придатні для того, щоб їх прийняли та обміняли на гроші. Як пише Михайло Іванович, "...особливо придатні для ролі грошей ...різні річі прикраси, ... дорожочінні метали, ... грішми стають шляхетні метали – золото та срібло" [5, с. 122-123].

Гроші виступають частиною буття господарства, вони мінливі та нестабільні, вони постійно змінюють свій смисловий зміст. М. Туган-Барановський стверджує: "...гроші виміряють ціну товарів; по друге гроші слу-

жать для довершення різних умов по купівлі товарів і, по третє – грішми виплачують борги. З цього призначення грошей випливає, що в грошах переходиться майно” [6, с. 123].

Ніщо в економіці не проходить без грошей, вони наділені локальністю. Основною сутністю грошей є включення їх у загальний процес господарювання. “Для суспільства було б дуже вигідно, коли б можна було утворити такі гроші, які б суспільству нічого не коштували, а були просто якимись умовними знаками” [7, с. 125]. М. Туган-Барановський власне має на увазі втілити в життя ідею паперових грошей. Визнавши паперові гроші як повноцінні, Михайло Іванович ставить перед собою проблему їх цінності. Паперові гроші мають свою цінність, оскільки мають свою користь. І ця користь визначається тими функціями, які виконуються грішми, виходячи з оцінки людьми споживаючої цінності, яку мають гроші. Цінність паперових грошей – це відображення цінності металу, на якому позначені паперові гроші. Кожна країна повинна мати свої гроші, свою стійку валюту, завдяки якій можна розраховувати на широкий приплив у країну іноземного капіталу, без чого неможливий швидкий розвиток продуктивних сил [8, с. 328].

Здійснивши аналіз валютних відносин і грошової системи Першої світової війни М. Туган-Барановський стверджував, що гроші втрачають значимість певної країни і набувають ознак міжнародної валюти. В поле спостереження вченого потрапляють тверд-

ження деяких видатних економістів світового значення про те, що гроші виступають єдиним багатством країни, тоді як інші визнають горші як велике лихо господарського ладу. Так, зазначає Туган-Барановський, представники утопічного соціалізму намагалися змінити сучасний лад шляхом реформи грошей. Михайло Іванович не був прихильником таких теорій, а навпаки стверджував, що спершу треба змінити відносини капіталіста до робітника, а не змінювати грошовий обіг [9, с. 130]. Цінною є думка видатного економіста про те, що гроші не є володарями капіталістичного та і всіх світів, у них не потрібно вбачати лихо усього господарського ладу, гроші потрібні для держави, їх потрібно вміло використовувати згідно їхніх функцій.

Один із найяскравіших представників італійського меркантилізму Б. Даванзатті в праці “Читання про монету” (1582) зазначив, що гроші це кров економічного організму, і нестача грошей гальмує його розвиток.

Праці видатного українського вченого економіста М. Туган-Барановського становлять велику цінність як для української так і для світової економічної думки. І як зазначив професор М. Савлук, “...хоч з часу формування туган-барановської концепції “регулювання” грошей минуло майже сто років, про те основні положення зберігають не лише теоретичну цінність, а й важливе практичне значення, про що свідчить досвід розбудови грошової системи України” [10, с. 32].

Література

1. Туган-Барановский М. Очерки из новейшей истории политической экономии и социализма. 2-е изд. – Санкт-Петербург, 1905. – С. 259.
2. Ковальчук В., Сарай М. Історія світової та економічної думки. – Тернопіль: Астон, 2004. – С. 372.
3. Михаил Иванович Туган-Барановский. Экономические очерки. – Москва, 1998. – С. 284.
4. Туган-Барановський М. Політична економія: курс популярний. – Київ: Наукова думка, 1994. – С. 122.
5. Там же. – С. 122-123.
6. Там же. – С. 123.
7. Там же. – С. 125.
8. Михаил Иванович Туган-Барановский. Экономические очерки. – Москва, 1998. – С. 328.
9. Туган-Барановський М. Політична економія: курс популярний. – Наукова думка, 1994. – С. 130.
10. Туган-Барановський М. І. Паперові гроші та метал. – Київ: КНЕУ, 2004. – С. 32-33.

In the article the paper's money entity is developed, which on Tugan Baranovskii opinion, is the most difficult and the most important problem in economy science.